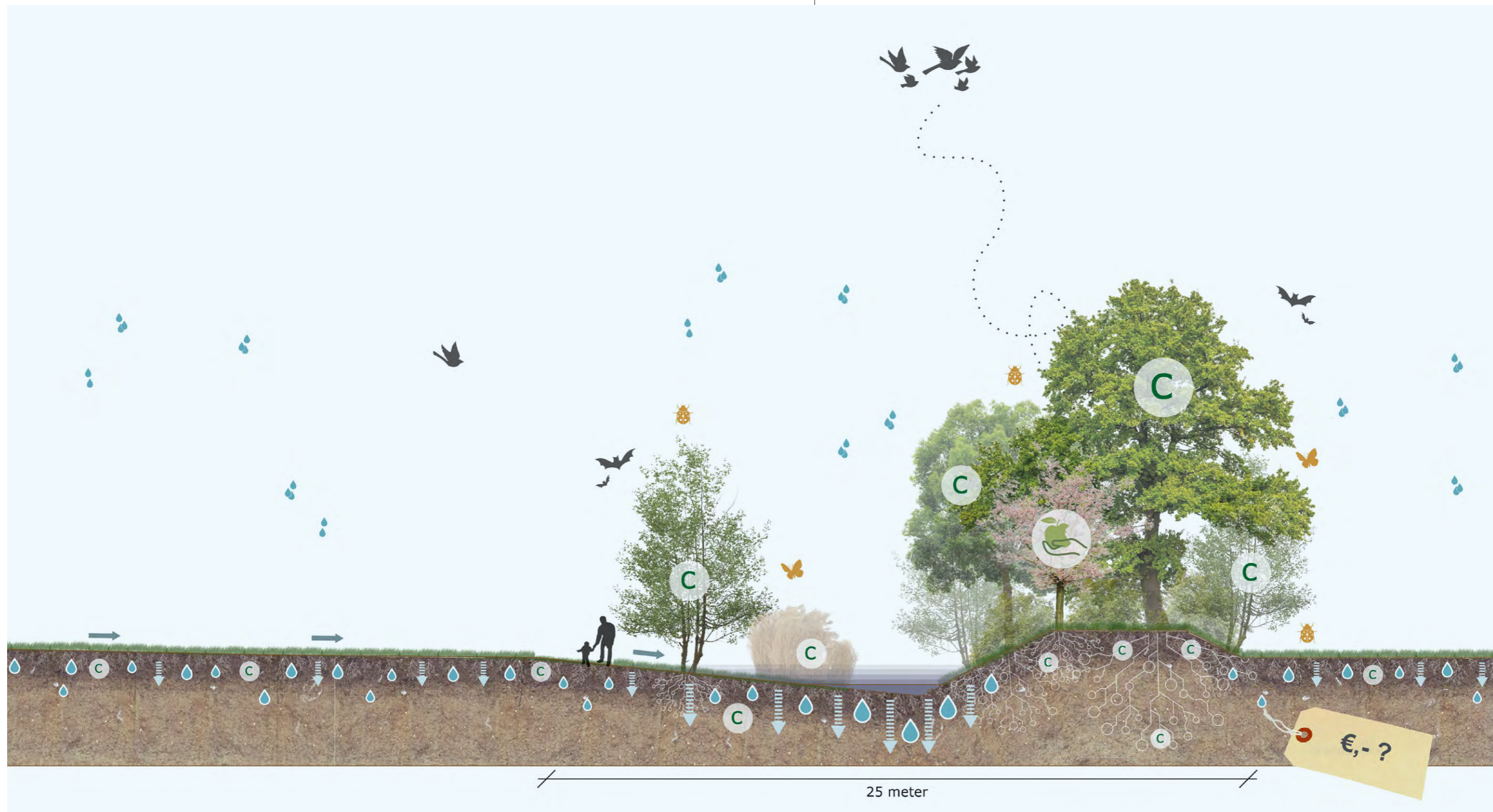

Wierden

5 Water en klimaat, Landbouw

Waterlandschap Wierden

De boeren op de hoge zandgronden in Wierden-Noord zitten in een moeilijke situatie. In een veranderend klimaat met droogte en piekbuien zijn ze nog afhankelijker van de neerslag die er valt. In het groeiseizoen is een structureel tekort aan water. De drinkwaterwinning van Vitens versterkt dit watertekort. Tevens ligt aan de westkant het hoogveenrestant Wierdense Veld. Welk toekomstperspectief ligt er voor de boeren in het gebied?

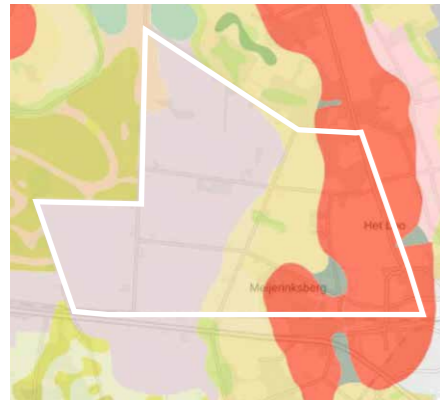
Betrokkenen:
Lokale boeren uit de omgeving.
Gemeente Wierden + Gerard Sluiskes.
Stichting Stimuland + Jan ten Tije, Daan de Vrugt.
ODIN
Landschapsontwerpers + Gerdien Smit, Ruud Hesselink.

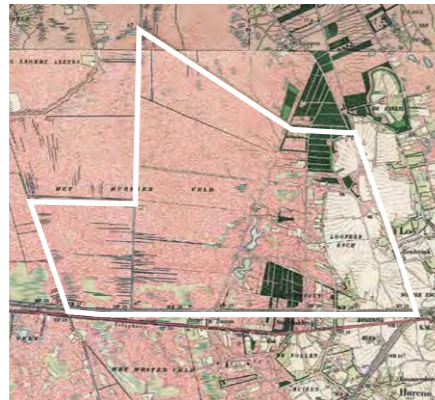

Analyse

'Het probleem is dat het gebied volledig afhankelijk is van regenwater en het grondwaterpeil te snel wegzakt door ontwatering en onttrekking.'

Geomorfologie
Het gebied heeft een diverse ondergrond gevormd tijdens de ijstijden. De (on)mogelijkheden van deze ondergrond zijn goed terug te zien in het historische landgebruik.

Wierden Noord omstreeks 1900
De stuwwal is in gebruik voor landbouw en bos. De flank is een mixlandschap. Aan de voet van de flank is het erg nat en begint het uitgestrekte heideveenlandschap.

Wierden Noord omstreeks 2020
Het gehele gebied is ontgonnen voor de landbouw. De huidige landbouw, grondwaterwinning door Vitens en natuurherstel Wierdense Veld zijn gebaat bij meer water.

Drinkwater
Een groot gedeelte van het plangebied is grondwaterbeschermingsgebied en intrekgebied ten behoeve van drinkwaterwinning. Dit legt beperkingen op aan de landbouw.

Natuur
Stikstofgevoelige natte natuur (hoogveen) staat op gespannen voet met de naastgelegen landbouw. In de toekomst wordt wellicht een natte bufferzone ingericht.

De financiële driehoek
De sleutel voor succesvolle maatregelen ligt deels in de financiële situatie van de boeren. Door aan deze knoppen te draaien, ontstaat ruimte voor verandering.

Achtergrond & vertrekpunt

Door de specialisatie en intensivering van de agrarische sector, het produceren voor de wereldmarkt, de stikstofproblematiek en het veranderende klimaat met de piekbuien en droogte van afgelopen jaren zijn de boeren in het gebied in de knel gekomen. *Business as usual* gaat niet langer op. Veel boeren zijn gestopt. Veel van de resterende bedrijven willen graag door, maar hoe? Het gebied Wierden Noord heeft een waterprobleem. Door snelle afwatering en diepe ontwatering vanwege de huidige landbouw (in februari moeten gronden toegankelijk zijn voor landbouwmachines) zakt het grondwaterpeil. Dit wordt versterkt door de onttrekking van grondwater door

Vitens en het extra onttrekken van grondwater voor beregning in droge zomers. Iedereen is gebaat bij meer water! Boeren, Vitens en de natuur. Vanuit deze gemeenschappelijke deler gaan we verder. Kan water worden ingezet als transitie-middel? Wij gaan in gesprek met lokale boeren en andere stakeholders. We zetten ontwerp onderzoek in om te inventariseren, te inspireren en de dialoog een stap verder te brengen.

Inzichten

Het landschap is divers opgebouwd. In het oosten een hoger gelegen stuwwal met open enkeerdgronden die sinds lange tijd in gebruik zijn voor landbouw door de

boeren die zich aan de rand vestigden. Op de flanken van de stuwwal bevinden zich divers opgebouwde dekzandgronden (veldpodzolgronden) die in de eerste helft van de twintigste eeuw zijn ontgonnen voor de landbouw en zich door beslotenheid en onregelmatigheid kenmerken. In het westen bevindt zich een veenkoloniale ontginningsvlakte uit de tweede helft van de twintigste eeuw met een rationele indeling. Het Wierdense Veld is het laatste restant van een ooit uitgebreid heideveenlandschap. In de komende jaren vindt natuurherstel plaats door in en rondom het gebied meer water vast te houden.

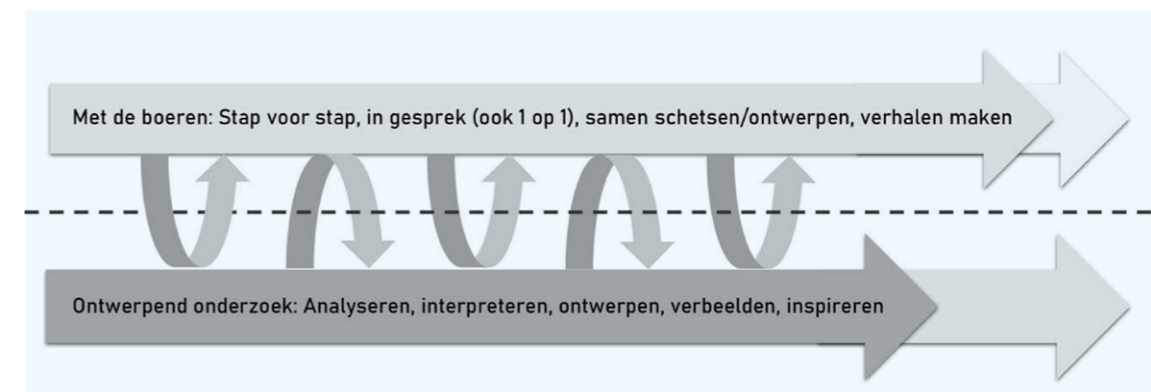
Visie

Interpretatie opgave

Iedereen heeft baat bij meer water in het gebied. Daar zijn de meesten zich wel bewust van. Hoe kun je grondeigenaren, veelal boeren, activeren om na te denken over mogelijke lange termijn oplossingen? Dit betekent verandering in het watersysteem, het landschap en wellicht bedrijfsvoering. Structurele oplossingen om het grondwater aan te vullen zijn nodig en dat betekent dat niet alles meer overal kan. Kan de landbouw in het gebied zich aanpassen?

Aanvliegroute

We verkennen dit vraagstuk door te luisteren, te verbinden en te ontwerpen via plenaire bijeenkomsten en 1-op-1 gesprekken, waarin we kennis en ervaringen delen. In dit organische proces zijn wij de ontwerpkracht van de boeren. Waar zit de energie in het gebied? Met een eerste verkenning en analyse begint iedereen op hetzelfde kennisniveau. We luisteren naar problematiek, ideeën en wensen. We onderzoeken, ontwerpen en koppelen dit terug. Zal dit leiden tot beweging in het gebied?

Proces

Het proces bestaat uit twee separate sporen. Het bovenste spoor is met de boeren. Het onderste spoor is het ontwerpend onderzoek. Het spoor met de boeren is leidend vanwege het vertrouwen. Het ontwerpend onderzoek is daarbij geen doel, maar een middel om het proces met de boeren te voeden.

UITNODIGING
Toekomst van de landbouw in Wierden-Noord door een boerenbijl
Dinsdag 7 december 2021, Kulturhus Hoge Hexel van 13.00-14.30 uur

UITNODIGING
Verwijl bijeenkomst Toekomst van de landbouw in Wierden-Noord door een boerenbijl
Woensdag 16 februari 2022, Kulturhus Hoge Hexel van 13.30-15.30 uur

Resultaten gesprekken agrarische bedrijven
OMGEVING WIERDEN NOORD
DUAN VAN DE WIESEL

Met de boeren

Met meerdere bijeenkomsten in het Kulturhus Hoge Hexel zetten we samen met de boeren stappen. In 1-op-1 gesprekken gaan we meer de diepte in.

Ontwerpend onderzoek

Als ontwerpers schetsen we vrijuit mogelijke oplossingsrichtingen. Omdat we tekenen op andermans grond, kan dit gevoelig liggen en het proces frustreren. Daarom leggen we dit soort ontwerpen en denkrichtingen pas terug bij de boeren als de tijd er rijp voor is. Vanuit de schetsontwerpen abstraheren we principes.

Uitwerking

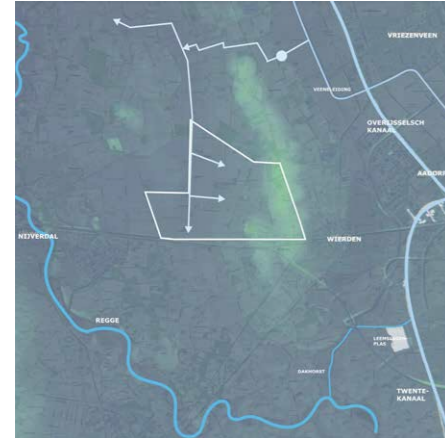
De inzet van de eerste plenaire bijeenkomst met de boeren is kennis maken en vertrouwen opbouwen. Voorafgaand hebben we foto's genomen, niet alleen voor onszelf om een beeld te krijgen van het landschap, maar ook om af te kunnen stemmen. Herkennen de boeren zich in het beeld dat wij schetsen? Hierdoor ontstaat het juiste gesprek en koppel je ontwerp- en uitvoeringspraktijk aan elkaar. Ook processen en eerder genomen besluiten zijn gespreksonderwerpen. We krijgen zo onderling begrip en inzicht. Hoewel we merkten dat de boeren het lastig vinden uitspraken te doen over andermans grond, zijn deze wel nodig voor een integrale oplossing voor het gebied.

De boeren stuurden ons op pad om opties voor waterinlaat te verkennen. Er was zelfs nog een document uit 1984 voorhanden met een mogelijk-

heid tot waterinlaat. Landschappelijk hebben we meerdere opties verkend en teruggediept bij de boeren. De door ons ontworpen optie Wierdense Waterleiding sprak ze erg aan vanwege de integraliteit van de oplossing: een duurzame wateraanvoer en -opslag gecombineerd met natuur en recreatie. Tegelijkertijd toonden ze terughoudendheid en zagen bedreigingen. Voor sommigen ging deze verkenning te 'hoog over'. Daarom gaan we binnenkort op bezoek bij een vergelijkbaar gebied rondom Lichtenvoorde. Daar hebben boeren samen met het Waterschap Rijn en IJssel maatregelen genomen om 'elke druppel de grond in' te krijgen. Vanuit deze praktijkvoorbeelden zijn op verschillende niveaus maatregelen uitgewerkt (bouwstenen) om het water wat er valt in het gebied vast te houden.

Waterinlaat ruilverkaveling 1984

Deze optie is niet uitgevoerd vanwege een te laag rendement (<10%).

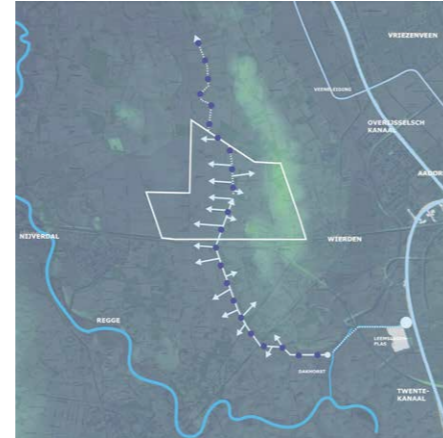
Waterinlaat 1984+

Water opleiden op de flank van de stuwwal om een groot gebied te voorzien van water.

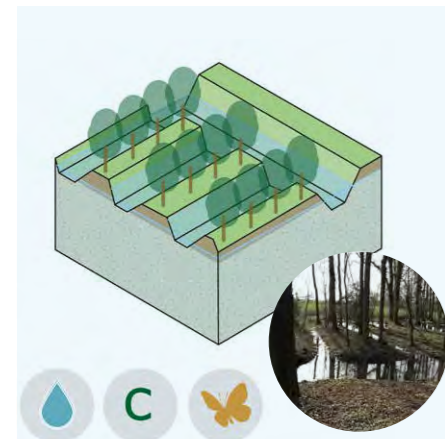
Waterinlaat Wierdense Waterleiding

Water opleiden onder vrij verval langs de gehele flank van de stuwwal met retentiegebieden.

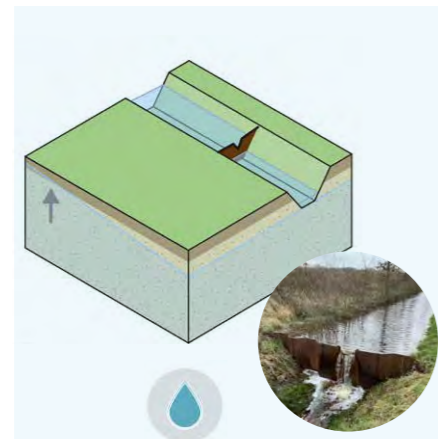
Bouwsteen rabatbos

Extra waterberging, koolstofopslag en kansen voor biodiversiteit.

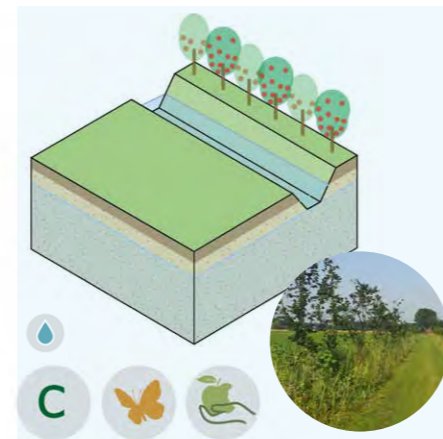
Bouwsteen stuw

Waterberging in sloot en vertraagde afvoer.

Bouwsteen voedselsingel

Doet niet veel voor water maar kansen voor koolstofopslag, biodiversiteit en voedsel.

What's next?

'Boeren willen zelf de regie pakken, ontwerpend onderzoek helpt hen bij het zoeken naar oplossingen.'

In gesprek We blijven met elkaar praten. (foto: Jan ten Tije)

Volgende stappen en aanbevelingen

Met de ontwikkelde bouwstenen gaan we opnieuw in gesprek met boeren om ze een wendend perspectief te bieden. Op de achtergrond ontwerpen wij door en zoeken wij een passend terugkoppelingsmoment. Proces en vertrouwen zijn belangrijker dan het product. Wij zijn ons ervan bewust dat er ook in de financiële driehoek iets moet veranderen.

Ondertussen gaan andere processen verder, waaronder Natura2000 met de mogelijke aanleg van een bufferzone rond het Wierdense Veld. Dit leidt tot veranderingen, zoals vernatting en mogelijkheden voor landbouwkundig gebruik. Daarnaast zijn er vanuit de verkenning naar een Nationaal Park Sallandse Heuvelrug & Twents

Reggedal mogelijkheden voor proeftuinen voor waterbeheer.

In de gemeente Wierden nemen boeren ook zelf initiatief. Zij willen bijdragen aan maatschappelijke opgaven, maar wel met een goed verdienmodel en voldoende boerengrond (manifest *Toekomst voor boeren in Wierden*).

Waterlandschap Wierden is een radertje in een groter geheel. Het inspireert en biedt kansen in andere processen. De vrije insteek van dit project maakt dat we samen met boeren kunnen sparren over mogelijke oplossingsrichtingen. Boeren samenbrengen, vertrouwen kweken en kijken naar oplossingen. Nu op naar de volgende stap!

meer informatie:
www.stimuland.nl